

עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים

הקדמה

בזמן שבית המקדש היה קיים, עיקרו של יום הכפורים היה **עבודת הכהן הגדול**. מאז שחרב הבית אין אנו זוכים לקיים מצוה זו, ונאלצים להסתפק **באמירת** סדר העבודה בחזרת הש"ץ בתפילת מוסף.

סדר העבודה כולל את כל עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, כולל העבודות התמידיות שנוהגות בכל יום, והמוספים של יום הכפורים הנזכרים בפרשת פינחס. אבל בפרשת אחרי מות (פרק ט"ז) מפרטת התורה את העבודות המיוחדות של יום הכפורים, ששיאן ארבע הכניסות של הכהן הגדול לקדש הקדשים, ופרשה זו אנו קוראים בתורה אחרי תפילת שחרית ביום הכפורים.

כיון שפסוקים רבים נראים פשוטים, אבל הם אינם פשוטים, והלומד עלול לטעות בהם, יעסוק מאמר זה בביאור הפסוקים¹. בסוף הביאור יובא סיכום הדברים העולים מכל פסוק, או מכל קבוצת פסוקים, על פי חז"ל והמפרשים.

יש לציין שדברים רבים מצריכים הרחבה, כמו משמעות הכפרה של הקרבנות השונים והסיבה לסדר העבודות השונות. בכך יעסקו שלושה מאמרים נוספים, ובמאמר זה תופיע הפניה אליהם.

ויקרא פרק ט"ז - פסוקי הפרשה

א. אזהרה לאהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים (א-ב)

א. וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, בקרבנתם לפני ד' וימותו.
 ב. ויאמר ד' אל משה: דבר אל אהרן אחיך, ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות, כי בענן אראה על הכפרת.

ב. ההכנות לעבודה (ג-ה)

ג. בזאת יבא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה.
 ד. כתנת בד קדש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגר, ובמצנפת בד יצנף, בגדי קדש הם, ורחץ במים את בשרו ולבשם.

¹ בעיקר על פי רש"י, אך בהוספת דברי חז"ל והמפרשים המשלימים את דברי רש"י בהבנת הפשט, מבלי להיכנס למחלוקות ביניהם במקומות שבהם יש מחלוקת.

ה. ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת, ואיל אחד לעלה.

ג. סדר העבודה (ו-כח)

ו. והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו.

ז. ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני ד', פתח אהל מועד.

ח. ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל.

ט. והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לד', ועשהו חטאת.

י. והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ד' לכפר עליו, לשלח אתו לעזאזל המדברה.

יא. והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, ושחט את פר החטאת אשר לו.

יב. ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד', ומלא חפניו קטורת סמים דקה, והביא מבית לפרכת.

יג. ונתן את הקטורת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטורת את הכפרת אשר על העדות, ולא ימות.

יד. ולקח מדם הפר, והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו.

טו. ושחט את שעיר החטאת אשר לעם, והביא את דמו אל מבית לפרכת, ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת.

טז. וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם, וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם.

יז. וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו, וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל.

יח. ויצא אל המזבח אשר לפני ד' וכפר עליו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב.

יט. והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים, וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל.

כ. וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח, והקריב את השעיר הקָּי.

כא. וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אתם על ראש השעיר, ושלח ביד איש עתי המדברה.

כב. ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה, ושלח את השעיר במדבר.

כג. ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש, והניחם שם.

כד. ורחץ את בשרו במים במקום קדוש, ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עלתו ואת עלת העם, וכפר בעדו ובעד העם.

כה. ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה.

כו. והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבא אל המחנה.

כז. ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש, יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עלתם ואת בשרם ואת פרשם.
כח. והשרף אתם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים, ואחרי כן יבא אל המחנה.

ד. הציווי לדורות (כט-לד)

כט. והיתה לכם לחקת עולם, בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם, וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר בתוכם.

ל. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו.

לא. שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם, חקת עולם.

לב. וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ולבש את בגדי הבד בגדי הקדש.

לג. וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר.

לד. והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה, ויעש כאשר צוה ד' את משה.

חלק א: אזהרה לאהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים (א-ב)

בפסוקים א-ב נאמר: "וידבר ד' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, בקרבנתם לפני ד' וימותו. ויאמר ד' אל משה: דבר אל אהרן אחיך, ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת, אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות, כי בענן אראה על הכפרת".

כתב רש"י (בפסוק ב'): "ויאמר ד' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא - שלא ימות כדרך שמתו בניו. ולא ימות - שאם בא הוא מת.

כי בענן אראה - כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני, ולפי שגילוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא. זהו פשוטו. ומדרשו: לא יבא כי אם בענן הקטורת ביום הכפורים".

בשני פסוקים אלו אומר ד' למשה שיזהיר את אהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים, ושם הוא יכנס הוא ימות!

יש לשאול על הפסוקים: אם הדיבור אל משה היה אחרי מות שני בני אהרן מדוע הוא לא נכתב שם, בפרשת שמיני, אלא רק כאן, בפרשת אחרי מות? עיין על כך בראב"ע, ברמב"ן ובחזקוני².

חלק ב: ההכנות לעבודה (ג-ה)

א. הפר והאיל (ג)

בפסוק ג' נאמר: "בזאת יבא אהרן אל הקדש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה".

האם הכוונה היא שעליו להכניס את הפר והאיל כאשר הם חיים לתוך הקדש (שבפרשתנו הכוונה היא לקדש הקדשים!)?
ודאי שלא.

האם הכוונה היא שעליו להכניס את דם הפר ואת דם האיל לתוך קדש הקדשים?

בהמשך הפרשה (פסוק כ"ד) מבואר שדם האיל אינו נכנס כלל אל קדש הקדשים, ואף לא אל אהל מועד!

כמו כן מבואר בהמשך הפרשה שהכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים עוד לפני שחיטת האיל, וגם לפני הכנסת דם הפר לקדש הקדשים (פסוק י"ב):

² ועיין עוד במאמרו של הרב אברהם ישראל שריר "בזאת יבא אהרן אל הקדש" ב"שמעתין" 180.

אם כן מה הסבר הפסוק?

כתב הראב"ע: "בפר בן בקר - אין פירושו שיביא הפר אל הקדש, רק שיתן משלו בתחילה פר חטאת, לכפר עליו ועל הכהנים".

הראב"ע הדגיש שאין הכוונה שהכהן יכניס את הפר בעודו חי אל הקדש, אך הוא התייחס בפירוש רק לפר, ולא לאיל, וכמו כן הוא לא הסביר למה בדיוק התכוון הפסוק.

דברים מפורשים יותר כתב הספורנו: "בזאת יבא אהרן בפר בן בקר - **בהקדשת פר לחטאת ואיל לעולה**".

הספורנו התייחס גם לאיל, והסביר שצריך להקדיש את הפר לחטאת, ואת האיל לעולה.

עוד הוסיף הספורנו: "כי אמנם לא יאחר כהן גדול להכנס לפניו עד אחר הקרבת העולה (להלן פסוק כד), אבל יכנס להקטיר הקטורת תיכף אחר שחיטת החטאת".

כלומר: אין הכוונה שרק לאחר שיקריב אהרן את הפר והאיל הוא יהיה רשאי להיכנס לקדש הקדשים, אלא כפי שמבואר בהמשך הפרשה, אהרן נכנס לקדש הקדשים **מיד אחרי שחיטת הפר** (פסוק יב).

עוד הוסיף רש"י: "בזאת יבא אהרן וגו' - ואף זו לא בכל עת, כי אם ביום הכפורים, כמו שמפורש בסוף הפרשה: 'בחדש השביעי בעשור לחדש' (פסוק כט)". ועיין על כך לקמן.

ב. הבגדים (ד)

בפסוק ד' נאמר: "כתנת בד קדש ילבש, ומכנסי בד יהיו על בשרו, ובאבנט בד יחגר, ובמצנפת בד יצנף, בגדי קדש הם, ורחץ במים את בשרו ולבשם".

1. מדוע האריכה התורה בפירוט הבגדים?

יש לשאול על כך שתי שאלות:

1. מדוע האריכה התורה לפרט את בגדי אהרן? והרי התורה כבר האריכה בכך בפרשת תצוה (שמות פרק כ"ח), ובפרשת פקודי (שם פרק ל"ט), וכן בהלבשת אהרן בפרשת צו (ויקרא ח, ז-ט)!

2. מדוע לא נזכרו כאן החשן, האפוד, המעיל והציץ?

כתב על כך רש"י: "כתנת בד וגו' - מגיד שאינו משמש לפניו בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ... **אלא בארבעה**, ככהן הדיוט, וכולן של בוץ".

אם כן לפי רש"י שתי השאלות מיישבות זו את זו: התורה האריכה לפרט את ארבעת בגדי אהרן - כתנת, מכנסים, אבנט ומצנפת - מצד אחד, ומצד שני היא לא הזכירה את החשן, האפוד, המעיל והציץ, כיון שאהרן לובש רק את ארבעת הבגדים הנזכרים, ואינו לובש את ארבעת הבגדים הנוספים בשעת כניסתו לקדש הקדשים!

2. מדוע משמש אהרן רק בארבעה בגדים אלו?

נאמרו על כך מספר הסברים:

א. הסבר רש"י על פי הגמרא

כתב רש"י: "כתנת בד וגוי" - מגיד שאינו משמש לפניו בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ, שיש בהם זהב, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור (ראש השנה כו ע"א), אלא בארבעה, ככהן הדיוט, וכולן של בוץ".
כלומר: כדי שלא להזכיר את חטא העגל שהיה מזהב, אין אהרן לובש בגדי זהב בשעה שהוא בא לכפר על בני ישראל בקדש הקדשים.

ב. הסבר הרמב"ן על פי המדרש

הרמב"ן הביא פירוש נוסף: "בויקרא רבה (כא, יא): כשירות של מעלן כך שירות של מטן. מה שירות של מעלן: איש אחד בתוכם לבוש בדים' (יחזקאל ט, ב), כך שירות של מטן: כתנת בד קודש".
כלומר: בגדי הלבן של הכהן הגדול דומים למראה המלאכים במרום.
רבינו בחיי הביא גם הוא את דברי המדרש, והוסיף לו ביאור: "ואמר: בגדי קדש הם, ללמד כי כהן גדול המשרת לפני ולפנים בבית המקדש של מטה דוגמא לשירות הנעשה בבית המקדש של מעלה... וזוהו שתמצא שאמרו במדרש ויקרא רבה: כשירות של מעלן כך שירות של מטן: מה שירות של מעלן: ואיש אחד בתוכם לבוש בדים' (יחזקאל ט, ב), כך שירות של מטן: כתנת בד קדש ילבש, עד כאן. וילבוש בדים' הוא מיכאל. והתכוון כי לא הוכשר הכהן להיכנס לפני ולפנים בבית הרחמים, כי אם בבגדי בד".

ג. הסבר הירושלמי

הסבר נוסף נאמר בירושלמי (יומא פ"ז דף ה"ג): "מפני מה אינו משמש בבגדי זהב [ביום הכפורים]? מפני הגאווה. אמר רבי סימון: על שם: 'אל תתהדר לפני מלך' "

(משלי כה, ו) פירש "קרבן העדה": "שלא יתגאה בכניסתו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה"³.

ד. הסבר רבנו בחיי

רבינו בחיי כתב פירוש נוסף: "ואם תשכיל בלשון בד, תמצאנו כולל כמה כוונות מופלאות, כי ירמוז על ההכנעה והשפלות, וירמוז על היחוד, ובגוון שלו על המחילה". לפי רבנו בחיי בגדי הלבן מורים על הכנעה ושפלות, וכן על המחילה שבני ישראל מצפים לה ביום הכפורים.

מה שכתב רבנו בחיי על ההכנעה והשפלות נראה דומה למה שאמר הירושלמי, שהכהן הגדול אינו משמש ביום הכפורים בבגדי זהב מפני הגאווה, אבל נראה שברבנו בחיי יש תוספת על דברי הירושלמי. שכן הירושלמי אמר שבבגדי זהב ובאבנים היקרות שבחשן ובאפוד יש משום גאווה, ולפי זה היה אפשר שהכהן הגדול יעבוד שלא בבגדי זהב, אלא במערכת בגדים אחרת שאין בה זהב, אבל לאו דווקא בגדי לבן, ואילו רבנו בחיי הדגיש שדווקא הצבע הלבן מורה על ענוה ושפלות.

יש לציין שכעין דברי רבנו בחיי לגבי בגדי הלבן של הכהן הגדול כתב הרמ"א בהלכות יום הכפורים (או"ח סימן תר"י ס"ד): "יש שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום הכפורים, דוגמת מלאכי השרת, וכן נוהגים ללבוש קיטל שהוא לבן ונקי, וגם הוא בגד מתים, ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר".

אולי ניתן להוסיף על דברי הרמ"א שהבגד הלבן אמור להזכיר לנו את בגדי הכהן הגדול בכניסתו לקדש הקדשים!

ה. הסבר נוסף במדרש

הסבר נוסף נאמר במדרש (ויקרא רבה כא, יא), בכיוון אחר: "רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אומר: בשביל לחוס על ממונן של ישראל".

פירש הרש"ש: "דהא טעונים גניזה לדעת רבי חייא (יומא יב ע"ב). ואף לדעת רבי דוסא אין משתמש בהם ביום הכפורים אחר, כדאיתא ביומא שם. ואבני אפוד היו יקרים מאד, עיין בקדושין (לא ע"א) בעובדא דדמא בן נתינה".

³ א. עיין במהרז"ו בויקרא רבה כא, י ששאל: "צריך עיון, שהרי גם בהיכל ובעזרה לפני המזבח נקרא 'לפני המלך', כמו שנאמר: 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד'! והיינו בראש השנה, שדרשו: 'לפני המלך' - בבית המקדש היו חצוצרות וקול שופר, ולא בגבולין (ראש השנה כז ע"א)". ועיין ב"עץ יוסף" שם שכתב: "שלא יתגאה כהן גדול במקום שיש שם עיקר השכינה, היינו בקדש הקדשים".

ב. עיין גם ב"אור החיים" הקדוש כאן, שרמז לכך.

מדוע באמת אסורים בגדי הכהונה בשימוש נוסף? כתב הספורנו (טז, כג):
"והניחם שם - כי הקריבם לפני ד' ויקדשו קדושה יתירה, ולא יאות אפילו לכהן
גדול אחר שעברה שעת מעלתו"⁴.

3. מדוע האריכה התורה בלבישת המכנסים?

יש לשאול: מדוע האריכה התורה וכתבה: "ומכנסי בד יהיו על בשרו" ולא
כתבה בקיצור: "ומכנסי בד ילבש", כשם שכתבה: "כתנת בד קדש ילבש"? ובכלל
יכלה התורה לקצר ולכתוב: "כתנת בד קדש ומכנסי בד ילבש"!

א. הסבר ה"בית יוסף"

כתב מרן ה"בית יוסף" בפירושו לתורה: "יש להקשות: למה לא אמר:
'ומכנסי בד ילבש' כשם שאמר בכתנת? אבל הכוונה לפי שהמכנסים היה לובש
קודם הכתנת. וכן בהוצאה, לכן אמר: 'ומכנסי בד יהיו על בשרו' - רוצה לומר
שכבר היו על בשרו".

כלומר: הפסוק בא לומר שלבישת המכנסים קודמת ללבישת הכתנת.
אבל עדיין יש לשאול: מדוע כתבה התורה את לבישת הכתנת קודם, ואחר כך
ציינה שלבישת המכנסים קודמת?

ב. הסבר ה"אזנים לתורה"

הסבר על כך כתב ה"אזנים לתורה", בהקדימו שאלה נוספת: "ומכנסי בד
יהיו על בשרו - לעיל [בפרשת צו (ו, ג)] נאמר: 'ומכנסי בד ילבש על בשרו'!"
ותירץ: "מפני ששם הדברים אמורים בתרומת הדשן, שהיא בלילה, ואין איש
רואה אותו, אז אפשר לדבר על 'לבישת' המכנסים, ואין זה נגד האמור 'ותבחר
לשון ערומים' (איוב טו, ה) ולמדו חז"ל מזה שלעולם יספר אדם בלשון נקיה
(פסחים ג ע"א). אבל כהן גדול ביום הכפורים, שהוא מחליף את בגדיו חמש פעמים
בעצם היום, דברה תורה בלשון נקיה: 'יהיו על בשרו', ולא זכרה 'לבישה',

⁴ א. מה שכתב הראב"ע "ולא הזכיר האפוד והחשן ומעיל האפוד, כי כבר אמר: 'ונשמע קולו בבאו
אל הקדש'", שמשמע כאילו אהרן עובד בשמונה בגדים קשה מאד, וכבר העירו עליו המפרשים עיין
בחומש "מחוקקי יהודה" בפירוש "קרני אור" ובמלבי"ם באות יב.
ב. עוד על הבגדים עיין במאמרו של עמוס חכם "פרשת עבודת יום הכפורים" עמ' 176 ב"מעיונות"
לימים נוראים א' [הוצאת המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה ירושלים תשכ"ח] ובספר
"עצומו של יום" [הרב אברהם ישראל שריר, הוצאת ארז ירושלים תשס"ד] עמ' 48-40 ובספר "והשב
את העבודה" [הרב משה אודס, ירושלים תשס"ז] עמ' 71-72.
ג. לגבי קידוש ידים ורגלים עם החלפת הבגדים עיין בספר "אורות התשובה" למרן הראי"ה (יד, לג).

במכנסים, הבאים לכסות בשר ערוה, ולרמוז לנו שעליו לחפש מקום צנוע ללבוש שם את הבגדים".
לפי דבריו התורה לא רצתה לכתוב לשון לבישה במכנסים, משום צניעות.

ג. שני השעירים והאיל (ה)

בפסוק ה' נאמר: "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת, ואיל אחד לעלה".
בפסוק זה שוב מתוארים קרבנות שאהרן צריך לקחת, ונשאלת השאלה: מדוע הפרידה התורה בין הקרבנות שבפסוק ג' לקרבנות שבפסוק ה'?
התשובה טמונה בפתיחת הפסוק: "ומאת עדת בני ישראל יקח". משמע שהקרבנות הקודמים, שזכרו בפסוק ג', אינם באים מאת עדת בני ישראל, אלא משל אהרן. וכן מפורש בפסוק ו': "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו". וכתב על כך רש"י שם: "למדך כאן שמשלו הוא בא, ולא משל ציבור".
מדוע חשוב להדגיש עניין זה? דבר זה יתברר במאמר הבא בס"ד.

חלק ג: סדר העבודה (ו-כח)

א. הקרבת הפר (ו)

בפסוק ו' נאמר: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו, וכפר בעדו ובעד ביתו".
יש לשאול: מה פירוש המלה "והקריב" ומה פירוש המלה "וכפר"?
ההבנה הפשוטה היא ש"והקריב" פירושו: "ושחט", ואילו "וכפר" פירושו בהזיית הדם, כמו שנאמר: "כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא יז, א). אבל המפרשים לא פירשו כך.

1. מה פירוש המלה "והקריב"?

רש"י כאן לא ביאר, אבל הרשב"ם ביאר: "והקריב אהרן - בעזרה - את פר החטאת אשר לו". כעין זה פירש גם הראב"ע: "והקריב אהרן את פר החטאת - אל פתח אהל מועד, כמשפט".
גם רש"י כתב כן במקום אחר, לגבי אשם מצורע (ויקרא יד, יב): "והקריב אותו לאשם - יקריבנו לתוך העזרה, לשם אשם". וכן לשון התורה בתחילת חומש ויקרא (פרקים א, ג) פעמים רבות.

יש לציין שבמשנה ביומא אין מקבילה למלה "והקריב", אלא כתוב שם (פ"ג מ"ח): **"בא לו אצל פרו, ופרו היה עומד בין האולם והמזבח, ראשו לדרום ופניו למערב, והכהן עומד במזרח ופניו למערב, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה"**.
 כתב על כך בספר "שם עולם"⁵: **"במשנה הנ"ל: ופרו היה עומד וכו', מבואר שהקרבת הפר אינה על ידי אהרו, כי אם בעת שבא בין האולם ולמזבח אל מקום הוידוי, כבר היה הפר עומד שם מוכן, והוא לא הקריבו כלל, כי אם בא אצלו! אם כן מה שכתוב 'והקריב' בעל כרחנו לדעת המשנה הוא בציווי: אהרן יצוה שיקריבו. ולמדו כן לפי שכן בדין, שהרי כמה דברים אף על פי שהם מגוף העבודה חששו משום חולשא דכהן גדול שלא להטריחו יותר מדי, כל שכן הקרבת הפר שאינו מכלל העבודה"**.

יש לציין שכעין זה מצאנו פעמים רבות בתורה, שהתורה מיחסת פעולה מסוימת לאדם מסוים, ואין כוונתה שאותו אדם דווקא יעשה את אותה פעולה, אלא יצוה שיעשו את אותה הפעולה⁶. גם בהמשך פרשתנו בפסוק כ"ז כתוב: **"ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה"** ופירש הראב"ע: **יוציא אל מחוץ למחנה - בציווי, ופירש ה"עזרה להבין":** **"כי אין סברא שהכהן הגדול עצמו יוציא פר שלם ושעיר הרחק מן המחנה"**.

2. מה פירוש המלה "וכפר"?

רש"י פירש: **"וכפר בעדו ובעד ביתו - מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו"**. וכן פירש הרשב"ם: **"וכפר בעדו - יתודה עליו מיד"**.

מדוע פירשו רש"י ורשב"ם כך, ולא פירשו כמו הפשט הנראה לכאורה?
 כתב על כך ה"שפתי חכמים" (שם אות מ): **"דכפרה ממש אי אפשר לומר, דאין כפרה אלא לאחר זריקת דמים, כדכתיב בסמוך: 'וכפר עליו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבחי' (פסוק יח), וזה עדיין חי הוא, שהרי אחר כך כתיב: 'ושחט את פר החטאתי' (פסוק יא)! לכך ילפינן מ'לכפר עליו' (פסוק י), שפירושו וידוי"**.

מקור הדברים הוא במסכת יומא (לו ע"ב): **"תנו רבנן: 'וכפר' - בכפרת דברים הכתוב מדבר. אתה אומר בכפרת דברים, או אינו אלא כפרת דמים?"**

⁵ "חידושים נחמדים ויקרים על ספר ויקרא הנקרא 'תורת כהנים', חובר על ידי הרב אליעזר ליפמאן ליכטענשטיין" (ווארשא תרל"ז).

⁶ עיין ראב"ע בפירושו לבראשית מו, כט; שמות יד, ו; ויקרא יד, מה; במדבר ח, ד; ח, ח; ח, יב-יג; דברים י, א-ג; לא, כה, ועוד, שבכל המקומות הללו כתב הראב"ע "בציווי", והמשמעות היא כמו כאן. ועיין עוד במאמר "על מי מוטלת המצוה לשאת את ארון הברית?" בספרי "הדר העולם" עמ' 292-293.

הרי אני דן: נאמרה כאן כפרה, ונאמרה להלן כפרה, מה כפרה האמורה בשעיר - דברים, אף כפרה האמורה בפר - דברים. ואם נפשך לומר, הרי הוא אומר: 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, ועדיין לא נשחט הפר!' וביאר רש"י שם: "וכפר - מה שאמור בפרו: 'וכפר בעדו ובעד ביתו' (ויקרא טז, ו) דברי וידוי.

נאמר להלן - בשעיר המשתלח: 'יעמד חי לפני ד' לכפר עליו' (שם, י). ואם נפשך לומר - להשיב תשובה על גזירה שוה זו, לומר שאין 'וכפר' אלא במתן דמים, על כרחך מינייה וביה תיפוק לך דלא אפשר למימר הכי, שהרי הוא אומר: 'והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו' (פסוק יא), ואחר כך: 'ושחט את פר החטאת וגו' (שם)! על כרחך 'וכפר בעדו' ועדיין לא נשחט. אלמא כפרה זו בדברים היא".

ב. ההגלה על שני השעירים (ז-י)

בפסוק ז' נאמר: "ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני ד', פתח אהל מועד".

יש לציין שבמשנה ביומא אין מקבילה לכל הפסוק, אלא כתוב שם (פ"ג מ"ט): "בא לו למזרח העזרה וכו', ושם שני שעירים". כתב על כך בספר "שם עולם": "במשנה (שם מ"ט): 'בא לו למזרח העזרה וכו', ושם שני שעירים', מבורר שלקיחת השעירים והעמדתם אינה על ידי אהרן כלל, כי אם בעת שבא למזרח העזרה אל מקום ההגלה, כבר יהיו שם שני השעירים מוכנים... אם כן מה שכתוב 'ולקח והעמיד' - בעל כרחנו לדעת המשנה אינו מוסב על אהרן שזכר בתחילה, רק הוא פעל שלא נזכר שם פועלו, שהוא פעל סתמי... אם כן הוא כאומר: 'ולקח הלוקח' - יהיה מי שיהיה, 'והעמיד' ולמדו כן מלבד שכן בדין, שמשום חולשא דכהן גדול אין להטריחו יותר מדי, בדבר שאינו מכלל העבודה כלל, כמו שכתבתי לעיל בפר, מוכרח כן על פי כללי הדקדוק...".⁷

1. מה פירוש המלה "עזאזל"?

בפסוק ח' נאמר: "ונתן אהרן על שני השעירים גרלות, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל".

מה פירוש "עזאזל"?

⁷ עיין שם שהאריך.

כתב רש"י: "עזאזל הוא הר עז וקשה, צוק גבוה, שנאמר: 'ארץ גזרה' (פסוק כב) - חתוכה".

2. מה פירוש המלה "והקריב" ומה פירוש המלה "ועשהו"?

בפסוק ט' נאמר: "והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לדי ועשהו חטאת".

יש לשאול: מה פירוש המלה "והקריב" ומה פירוש המלה "ועשהו"? גם כאן ההבנה הפשוטה לכאורה היא ש"והקריב" פירושו: "ושחט", אבל למדנו בהקרבת הפר (שהובאה בסעיף 1) ש"והקריב" אין פירושו "ושחט", אלא ההבאה לעזרה, אם כן "ועשהו" פירושו לכאורה השחיטה ושאר עבודות הדם, אבל רש"י פירש: "ועשהו חטאת - כשמניח הגורל עליו **קורא לו שם ואומר: 'לדי חטאת'**". מדוע פירש רש"י כך ולא פירש כמו הפשט הנראה לכאורה? כתב על כך ה"שפתי חכמים" (שם אות ע): "ואם תאמר מנא ליה לרש"י? דלמא הקריבו לשם חטאת כדין חטאת? ויש לומר דלקמן בפרשה כתיב: 'ושחט את שעיר החטאת' (פסוק טו), משמע דעדיין לא הקריבו". כלומר: שחיטת השעיר כתובה רק בהמשך הפרשה, וממילא אי אפשר לומר שכאן מדובר על כפרת הדם. דברים אלו דומים למה שהובא לעיל (בסעיף 1) מהגמרא ביומא ביחס לפר⁸.

לפי זה חוזרת השאלה מה פירוש המלה "והקריב"? האם הכוונה להבאה לעזרה? והרי בפסוק ז' נאמר: "ולקח את שני השעירים והעמיד אתם לפני ד', פתח אהל מועד!" אם כן הבאת השעירים לעזרה כבר נעשתה! כתב בספר "שם עולם": "במשנה (פ"ד מ"א): 'טרף בקלפי והעלה שני גורלות, אחד כתוב עליו לשם, ואחד כתוב עליו לעזאזל... נתנו על שני השעירים ואומר: לדי חטאת'. מבורר שבין נתינת הגורלות על שני השעירים ובין קריאת 'לדי חטאת' לא היה בשעיר החטאת שום שינוי מקום כלל, רק עמד במקום שעמד בשעת הגרלה, ושם באותו מעמד ממש קרא: 'לדי חטאת!' אם כן 'והקריב' אין לו שום מובן כלל הקרבה זו מה היא! והמפרשים לא העירו מאומה! וצריך לומר בפשט המקרא הקשה הזה שמאמר 'והקריב' האמור כאן שונה ממאמר 'והקריב' האמור למעלה בפסוק ו' ולמטה בפסוק י"א בפר... היינו 'והקריב' האמור למעלה בפסוק ו' ולמטה בפסוק י"א בפר הוראתו הקרבת דבר ממקום למקום, כהוראתו על הרוב, כמו שכתבתי שם, אבל 'והקריב' האמור

⁸ מה שכתב הראב"ע "ועשהו חטאת - שישחטנו" קשה מאד, וכבר העיר עליו ה"שם עולם", ועיין גם ב"עזרה להבין".

כאן הוראתו לשון קרבן, כהוראתו לפעמים, כמו שכתבתי לעיל (ויקרא א, ה), ונאמר על ההקדש כמו שכתבתי שם בפסוק ג ובפרשת אמר (כב, כ) בשם התורת כהנים, כן כאן לפי שצריך להודיע קריאת 'לד' חטאת' לכן הקדים 'והקריב' לשון הקדש, כאומר: 'והקדיש אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לד' באיזה קרבן יקדישנו? על זה אמר 'ועשהו חטאת'. וצ"ע.

3. מה פירוש המלים "לכפר עליו"?

בפסוק י' נאמר: "והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ד' לכפר עליו, לשלח אתו לעזאזל המדברה".
 נשאלת השאלה: מה פירוש המלים "לכפר עליו"? וכי השעיר עבר עבירה שצריך לכפר עליו?!
 כתב על כך רש"י: "לכפר עליו - שיתודה עליו, כדכתיב: 'והתודה עליו וגו' (פסוק כא)".
 הוסיף ה"שפתי חכמים" (שם אות צ): "אבל לא כפרת דמים, שהרי השעיר הזה לא היה נקרב, ואין בו קבלת דמים, שהרי נשתלח לעזאזל".

ג. הקרבת הפר בפעם השניה (יא)

בפסוק י"א נאמר: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, ושחט את פר החטאת אשר לו".

1. מדוע חזרה התורה שוב על מה שכבר אמרה קודם?

כל החצי הראשון של הפסוק חוזר מלה במלה על הנאמר כבר בפסוק ו'! מדוע?
 כתב על כך רש"י: "וכפר בעדו וגו' - וידוי שני עליו ועל אחיו הכהנים, שהם כולם קרוים ביתו, שנאמר: 'בית אהרן ברכו את ד' (תהלים קלה, יט), מכאן שהכהנים מתכפרין בו".
 הסביר ה"שפתי חכמים" (שם אות ק): "וגם זה אינו כפרת דמים, שהרי עדיין לא נשחט פרו".
 אם כן מחדשת התורה שאכן אהרן מתודה פעם שניה על פרו! דבר שכמדומה אינו קיים בשום קרבן אחר!

2. מדוע מתודה אהרן שני וידויים על הפר?

יש לשאול: מדוע מתודה אהרן שני וידויים על הפר? מדוע לא כלל את אחיו הכהנים כבר בוידוי הראשון?

שאלה זו שאל ה"שפתי חכמים" (שם אות ק): "ואם תאמר: למה לא כפר אהרן על אחיו הכהנים בוידוי ראשון שהתודה בעדו ובעד ביתו? ויש לומר משום דכתיב: 'התקוששו וקושוי' (צפניה ב, א), ואמר ריש לקיש: 'קשוט עצמך, ואחר כך קשוט אחרים' (בבא מציעא קז ע"ב), לכך התודה אהרן מתחילה בעדו ובעד ביתו לבדו, ואחר כך בוידוי שני התודה נמי בעד אחיו".

מקור דבריו של ה"שפתי חכמים" הוא במסכת יומא (מג ע"ב): "מאי שנא בוידוי ראשון דלא אמר: 'ובני אהרן עם קדושך', ומאי שנא בוידוי שני דאמר: 'ובני אהרן עם קדושך'? תנא דבי ר' ישמעאל: כך היא מדת הדין נותנת: מוטב יבא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבא חייב ויכפר על החייב". והסביר רש"י שם: "מדת הדין נותנת - כלומר: כך יפה לומר, שאחר שהתודה על עצמו ויהא זכאי [וכן על אשתו, שאשתו כגופו], ראוי לכפר על אחרים". יסוד זה יורחב במאמרים הבאים בס"ד.

3. מה פירוש המלה "והקריב"?

יש לשאול: מה פירוש המלה "והקריב" הכתובה כאן? והרי כבר בפסוק ו' נאמר שהכהן הקריב את הפר לעזרה!

כתב בספר "שם עולם": "במשנה שם (פ"ד מ"ב): 'בא לו אצל פרו שניה, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה'. מבורר שבין שני הוידויים לא היה בפר החטאת שום שינוי מקום כלל, רק עמד במקום שעמד בשעת וידוי ראשון, ושם באותו מעמד ממש התודה עליו וידוי שני! אם כן 'והקריב' אין לו שום מובן כלל, והקרבה זו מה היא? והמקרא הזה גם הוא אחד מן המקראות הקשים! וגם פה המפרשים לא העירו מאומה!"

והסביר שהכוונה פה היא שהו"ו היא ו"ו החיבור, ולא ו"ו ההיפוך והכוונה היא להקרבה שכבר נזכרה בפסוק ו', אלא שבגלל ההפסקה בין הוידוי ההוא לבין הוידוי הנוכחי התורה חזרה על ההקרבה. וסיים צ"ע.

ד. הקטרות הקטרות בקדש הקדשים (יב-יג)

בפסוק י"ב נאמר: "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד', ומלא חפניו קטרות סמים דקה, והביא מבית לפרכת".

1. באיזה מזבח מדובר?

יש לשאול: באיזה מזבח מדובר? במזבח העולה, החיצון, או במזבח הקטרות, הפנימי?

בפשטות משמע שמדובר במזבח הפנימי, שעליו מתאים לכאורה יותר הביטוי "לפני ד'!"

אבל רש"י כתב: "מעל המזבח - החיצון. מלפני ד' - מצד שלפני הפתח, והוא צד מערבי". מדוע פירש רש"י כך? והרי, כאמור, בפשטות משמע שמדובר במזבח הפנימי, שעליו מתאים לכאורה יותר הביטוי "לפני ד'!"

כתב על כך ה"שפתי חכמים" (שם אות ש): "מדכתיב 'מעל המזבח מלפני ד' ופירש רש"י: מצד שהוא לפני הפתח, זה נקרא 'לפני ד'". ואם כן על כרחך מזבח החיצון הוא, דאי הפנימי מאי 'מלפני ד'?" משמע מהצד שלפני ד', והא כולו מזבח הפנימי לפני ד'! אלא מזבח החיצון הוא, וצד מערבי [של המזבח] היה נגד מזרח המקדש, ששם הוא פתח המקדש שנקרא פנים".

מקור הדברים הוא במסכת יומא (מה ע"ב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד' - איזהו מזבח שמקצתו לפני ד', ואין כולו לפני ד'? הוי אומר זה מזבח החיצון".

ופירש רש"י: "הכי גרסינן: איזהו מזבח שמקצתו לפני ד' ואין כולו לפני ד'? הוי אומר זה מזבח החיצון. איזהו מזבח שיש לחלק בו מה ממנו לפני ד' שהזקק הכתוב לומר 'מלפני ד'?" הוי אומר זה מזבח החיצון, דאילו פנימי כולו לפני ד'".

2. היכן מונח הדם כל אותו הזמן?

בפסוק הקודם (פסוק י"א) כתוב שאהרן שחט את פר החטאת אשר לו, וממילא הוא גם קיבל מיד את הדם, כמו שגם אמרו חז"ל במסכת יומא (פ"ד מ"ג), אבל לא כתוב שהוא מזה את הדם, אלא רק בפסוק י"ד: נשאלת השאלה: היכן מונח הדם כל אותו הזמן?

אמרו חז"ל במשנה (שם) שלאחר שאהרן קיבל את הדם במזרק, הוא נתנו לכהן אחר שימרס בו, כדי שהדם לא יקרוש (והובאו הדברים בחזקוני וברבנו מיוחס כאן).

אבל נשאלת השאלה: מדוע לא מכניס אהרן את הדם לקדש הקדשים מיד עם קבלתו אותו, אלא נותנו לממרס ועובר לעבודת הקטורת? דבר זה יתברר בס"ד במאמר הרביעי.

3. כניסת אהרן לקדש הקדשים

בסוף פסוק י"ב נאמר: "והביא מבית לפרכת", ובפסוק י"ג נאמר: "ונתן את הקטרת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות, ולא ימות".

יש להדגיש שבמלים "והביא מבית לפרכת" כתובה הכניסה הראשונה של אהרן לקדש הקדשים! ובפסוק י"ג כתובה העבודה הראשונה של אהרן בקדש הקדשים - הקטרת הקטורת!

ה. הזיית דם הפר בקדש הקדשים (יד)

בפסוק י"ד נאמר: "ולקח מדם הפר, והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו".

1. כמה הזאות נאמרו בפסוק זה?

כתב רש"י: "והזה באצבעו - הזאה אחת במשמע. ולפני הכפרת יזה שבע - הרי אחת למעלה ושבע למטה".

2. כיצד הזה אהרן את הדם?

יש לשאול: כיצד הזה אהרן את דם הפר? והרי קדם הוא נכנס לקדש הקדשים כשבשתי ידיו הכף והמחתה של הקטורת, ואילו דם הפר נשאר בעזרה! אכן כדי לקחת את דם הפר יצא אהרן מקדש הקדשים, שם היה בשעת הקטרת הקטורת, אל העזרה, שם נמצא המזרק שבו דם הפר ביד הממרס, כמו שהתבאר בפסוק י"ב, ונכנס שוב אל קדש הקדשים, שכן הכפרת היא, כמובן, בקדש הקדשים, וזוהי הכניסה השניה של אהרן לקדש הקדשים: להזות את דם הפר (יומא פ"ה משניות א-ג וחזקוני כאן)!

3. מדוע לא כתוב כאן: "והביא מבית לפרכת"?

יש לשאול: מדוע בפסוק זה לא כתוב: "והביא מבית לפרכת", כשם כתוב לגבי הקטורת (בפסוק י"ב), ולגבי דם השעיר (בפסוק ט"ו)? נראה שדבר זה מתקשר למה שכתב רש"י בפסוק ד' לגבי בגדי הלבן של הכהן הגדול: "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור".

מקור דבריו הוא בגמרא במסכת ראש השנה (כו ע"א), שם אמרה הגמרא שכלל זה שייך רק לגבי הכניסה לקדש הקדשים. שכן בכל השנה עובד הכהן הגדול בבגדי זהב, ואף ביום הכפורים עובד הכהן הגדול את העבודות הרגילות בבגדי זהב. והקשתה הגמרא: "והאיכא דם הפר" שמוכנס לקדש הקדשים, ומדוע אין אומרים עליו "אין קטיגור נעשה סניגור"? ותירצה: "הואיל ואשתני אשתני". ופירש רש"י: "הואיל ואשתני להיות דם, ואין מראית הפר ניכר".

על פי זה נראה לבאר שאף על פי שהפר השתנה להיות דם, מכל מקום כיון שהתורה מזכירה את הפר: "ולקח מדם הפר", לכן היא הסתירה במקצת את

העניין שדם הפר נכנס לפני ולפנים, ולכן היא לא כתבה בפירוש: "והביא מבית לפרכת".

ו. שחיטת השעיר והזיית דמו בקדש הקדשים (טו-טז)

בפסוק ט"ו נאמר: "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם, והביא את דמו אל מבית לפרכת, ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת".

1. כיצד שחט אהרן את השעיר?

יש לשאול: כיצד שחט אהרן את השעיר? והרי אהרן היה בקדש הקדשים, ואילו השעיר היה בעזרה! אכן כדי לשחוט את השעיר צריך אהרן לצאת שוב מקדש הקדשים אל העזרה, שם נמצא השעיר, ושם הוא שוחט אותו, ומקבל את דמו, ונכנס עם דמו לקדש הקדשים, וזוהי הכניסה השלישית של אהרן לקדש הקדשים: להזות את דם השעיר!

2. מה פירוש "וכפר על הקדש"?

בפסוק ט"ז נאמר: "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם".

יש לשאול: מה פירוש "וכפר על הקדש"? האם יש כאן ציווי על וידוי נוסף, כמו בפסוקים ו', ו"א?
רש"י לא ביאר, אך לפי מה שהתבאר בדברי חז"ל עולה שאין כאן ציווי, אלא הסבר המשמעות של מה שנעשה עד עכשיו בהזיות הדם: על ידי הזיות אלו אהרן "כפר על הקדש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם".
לפי זה הו"ו של "וכפר" כאן אינה ו"ו ההיפוך מעבר לעתיד, כמו בפסוקים ו' ו"א, אלא ו"ו החיבור.

מדוע לא פירשו חז"ל שגם כאן מדובר על וידוי?

התשובה פשוטה ומשני טעמים:

א. סתם כפרה היא בדם, כמו שלמדנו בפרק א, ורק בפסוקים ו', ו"א, שבהם מדובר לפני שחיטת הפר נאלצנו להסביר שמדובר בידוי, ולא בכפרת הדם, אבל כאן, שמדובר אחרי הזיית הדם, הכפרה היא כפשוטה בדם.

ב. הוידוי תמיד קודם לשחיטת הקרבן, וכאן הכהן נמצא כבר אחרי השחיטה והזיית הדם, וממילא אי אפשר להסביר שמדובר בידוי.

במשמעות המדויקת של הכפרה נעסוק במאמר הבא.

ז. "וכן יעשה לאהל מועד" (טז-יז)

בהמשך פסוק ט"ז נאמר: "וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם".

1. מה פירוש "וכן יעשה לאהל מועד"?

יש לשאול: מה פירוש "וכן יעשה לאהל מועד"? מה בדיוק עליו לעשות? כתב רש"י: "וכן יעשה לאהל מועד - כשם שהזה משניהם בפנים, אחת למעלה ושבע למטה, כך מזה על הפרוכת מבחוץ משניהם אחת למעלה ושבע למטה". מנין לרש"י שההזאה היא על הפרוכת? כתב על כך ה"שם עולם": "הפסוק שסתם 'לאהל מועד', נראה לפי שסמך עצמו על מה שכבר נתפרש בפרשת ויקרא בפר כהן משיח (ד, ו) ובפר העלם דבר של ציבור (ד, יז), שהזאות דם באהל מועד הן [על] פני הפרוכת" וכן כתב המלבי"ם כאן (באות מג).

2. מה פירוש "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל"?

בפסוק י"ז נאמר: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו, וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל". יש לשאול: מה פירוש "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל"? האם יש כאן ציווי על וידוי נוסף, כמו בפסוקים ו', וי"א? רש"י לא ביאר, אך לפי מה שהתבאר בדברי חז"ל עולה שאין כאן ציווי, אלא הסבר המשמעות של מה שנעשה עד עכשיו בהזיות הדם: על ידי הזיות אלו הכהן הגדול "כפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל", כשם שהתבאר בפסוק הקודם, שהו"ו של "וכפר" כאן אינה ו"ו ההיפוך מעבר לעתיד, כמו בפסוקים ו' וי"א, אלא ו"ו החיבור. וכך כתב הראב"ע: "וכפר בעדו ובעד ביתו - בפר חטאתו. ובעד כל קהל ישראל - בשעיר חטאתם"⁹.

⁹ מה שדרשה הגמרא (יומא מד ע"א): "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל - איזהו כפרה ששורה לו ולביתו ולאחיו הכהנים ולכל קהל ישראל? הוי אומר זה הקטרת הקטורת" אינו פשט הפסוק.

גם מה שכתב הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכפורים (פ"ב ה"ו): "זה שנאמר בתורה: 'וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל', מפי השמועה למדו שזה וידוי דברים" אינו פשט הפסוק, ולכן כתב הרמב"ם: "מפי השמועה למדו". ועיין שם ב"כסף משנה" שצ"ח שמקורו של הרמב"ם הוא ביומא לו ע"ב. אבל יש להעיר ששם לא הובא פסוק זה, אלא פסוקים ו', יא, כא. נראה שמקורו של הרמב"ם הוא ביומא מד ע"א, שם נאמר: "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" - כפרתו קודמת לכפרת ביתו, כפרת ביתו קודמת לכפרת אחיו הכהנים, וכפרת אחיו הכהנים קודמת לכפרת כל קהל ישראל". ועיין שם בחידושי הריטב"א שכתב: "כפרתו קודמת לכפרת ביתו - יש שפירשו לענין וידוי, שמתודה תחילה עליו, ואחר כך על ביתו, ואחר כך על אחיו הכהנים, ואחר כך על ישראל".

ח. הזיית דם הפר ודם השעיר על המזבח (יח-יט)

בפסוק י"ח נאמר: "ויצא אל המזבח אשר לפני ד' וכפר עליו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב".

1. באיזה מזבח מדובר?

יש לשאול: באיזה מזבח מדובר? האם במזבח החיצון או במזבח הפנימי? בפשטות נראה שמדובר במזבח החיצון, שכן כתוב: "ויצא אל המזבח", משמע שיצא מאהל מועד אל החצר, אבל רש"י כתב: "אל המזבח אשר לפני ד' - זה מזבח הזהב, שהוא לפני ד', בהיכל. ומה תלמוד לומר 'ויצא'? לפי שהזהב הזהב על הפרוכת, ועמד מן המזבח ולפנים והזהב, ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן המזבח ולחוץ. ויתחיל מקרן מזרחית צפונית (יומא נח)".

כוונתו היא שכאן לא כתוב "מעל המזבח מלפני ד'", כמו שכתוב בפסוק י"ב, אלא "המזבח אשר לפני ד'", משמע שכל המזבח נמצא לפני ד', וזהו מזבח הזהב. נראה להביא עוד ראיה לכך שמדובר כאן על מזבח הזהב, ממה שנאמר בפרשת ויקרא (ד, יח): "ומן הדם יתן על קרנת המזבח אשר לפני ד', אשר באהל מועד"¹⁰.

2. מה פירוש "וכפר עליו"?

יש לשאול: מה פירוש "וכפר עליו"? האם יש כאן ציווי על וידוי נוסף, כמו בפסוקים ו', וי"א?
כתב רש"י: "וכפר עליו - ומה היא כפרתו? ולקח מדם הפר ומדם השעיר מעורבין זה לתוך זה".

רש"י מבאר ש"וכפר" הכתוב כאן משמעותו **ציווי לכפר בדם**, כמו שמתבאר בהמשך הפסוק, ואין הכוונה לידוי נוסף כמו שבאר רש"י את המלה "וכפר" בפסוקים ו' וי"א, ולא להסבר המשמעות של מה שנעשה עד עכשיו, כמו שהתבאר המלה "וכפר" בפסוקים ט"ז וי"ז.

אם כן לפי רש"י הו"ו של "וכפר" היא ו"ו ההיפוך מעבר לעתיד, כמו בפסוקים ו' וי"א, ולא ו"ו החיבור כמו שהתבאר כמו שהתבאר המלה "וכפר" בפסוקים ט"ז וי"ז, אך המלה אינה מתפרשת על וידוי, אלא על כפרה בדם. מדוע לא פירשו חז"ל שגם כאן מדובר על וידוי? התשובה פשוטה ומשני טעמים:

¹⁰ מה שכתב הראב"ע: "ויצא אל המזבח - הוא מזבח העולה" קשה מאד, וכבר העירו עליו ה"שם עולם" וכן ה"עזרה להבין".

א. סתם כפרה היא בדם, כמו שלמדנו בפרק א, ורק בפסוקים ו', י"א, שבהם מדובר לפני שחיטת הפר נאלצנו להסביר שמדובר בוידוי, ולא בכפרת הדם, אבל כאן, שמדובר על הזיית הדם, הכפרה היא כפשוטה בדם.
ב. הוידוי תמיד קודם לשחיטת הקרבן, וכאן הכהן נמצא כבר אחרי השחיטה והזיית הדם, וממילא אי אפשר להסביר שמדובר בוידוי.

3. מנין למד רש"י שדם הפר ודם השעיר מעורבין זה לתוך זה?

רש"י כתב שדם הפר ודם השעיר מעורבין זה לתוך זה. יש לשאול: מנין למד רש"י דבר זה? והרי עד עכשיו היו הזאות נפרדות לדם הפר ולדם השעיר!
כתב ה"שפתי חכמים" (אות כ): "מדכתיב בסוף פרשת תצוה (שמות ל, י): 'וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה', משמע דלא נתן על קרנות המזבח הפנימי אלא פעם אחת בשנה. ואם כן אי לא היו מעורבין זה בזה, אלא נתן כל אחד בפני עצמו, דם הפר ודם השעיר - היה נתינת הדם על קרנות המזבח הפנימי שני פעמים בשנה! אלא על כרחך צריך לומר: במתנה אחת נותן. והא כיצד? הא שני דמים הם: דם פר ודם שעיר! אלא מעורבים זה בזה". ומקורו בגמרא במסכת יומא (נז ע"ב - נח ע"א).

4. הזאת דם הפר ודם השעיר על המזבח

בפסוק י"ט נאמר: "והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים, וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל".
כתב רש"י: "אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מזה שבע הזאות על גוו".

5. סיכום מתנות דם הפר ודם השעיר

יש לציין שכאן הסתיימו הזאות דם הפר ודם השעיר, ויש לסכמן:
אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר לפני ולפנים.
אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר לפני ולפנים.
אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר על הפרכת מבחוץ.
אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר על הפרכת מבחוץ.
ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח הפנימי ושבע הזאות על גוו מדם הפר ומדם השעיר המעורבים זה בזה.
סך הכל: ארבעים ושלוש מתנות (זבחים מב ע"א).

ט. וידוי על השעיר ושילוחו למדבר (כ-כב)

בפסוק כ' נאמר: "וּכְלָהּ מִכֹּפֶר אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְהִקְרִיב אֶת הַשְּׁעִיר הַחַיִּי".
 התורה מדגישה שרק לאחר שאהרן כלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח, רק אז "וְהִקְרִיב אֶת הַשְּׁעִיר הַחַיִּי".
 מדוע מדגישה זאת התורה? דבר זה יתבאר במאמר השלישי.

1. מה פירוש המלה "והקריב"?

מה פירוש "והקריב את השעיר החי"?
 אף אחד מהמפרשים הראשונים לא פירש כאן מה משמעות הקרבה זו.
 לעיל פסוק ו' למדנו שהרשב"ם והראב"ע ביארו שהכוונה להקרבה אל פתח אהל מועד, ושכן פירש רש"י לגבי אשם מצורע, ושכן לשון התורה בתחילת חומש ויקרא (פרקים א, ג) פעמים רבות. אבל כאן השעיר כבר נמצא בעזרה, כמו שכתוב בפסוק ז':
 מצד שני אי אפשר לפרש הכונה לשחיטה, שכן הפסוק הבא אומר: "וּסְמַךְ אַחֲרָיו אֶת יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחַי, וְהִתְוֹדָה עֲלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם, וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר, וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה". אחרי ההקרבה עדיין השעיר חי! והפסוק שאחריו אומר: "וּנְשָׂא הַשְּׁעִיר עֲלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֶיךָ אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה, וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר". שעיר זה אינו נשחט כלל, אלא משולח במדבר!
 אם כן מהי ההקרבה הכתובה בשעיר זה?

יש לציין שבמשנה ביומא אין מקבילה למלה "והקריב", אלא כתוב שם (פ"ו מ"ח): "בא לו אצל שעיר המשתלח, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה".
 כתב על כך בספר "שם עולם": "במשנה (שם פ"ו מ"ב): 'בא לו אצל שעיר המשתלח, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה'. מבורר שהכהן הגדול לא הקריבו כלל, כי אם השעיר עמד, והוא בא אצלו! וכן מוכרח, כי אילו 'והקריב' מוסב על אהרן שזכר בתחילה, בין אהרן יקריבנו בפעל ממש, בין אפילו בציווי אהרן יצוה שיקריבו, כמו שכתבתי לעיל (בפסוק ו) על כל פנים עדיין לא הפסיק כלל בפעולת פועל אחר, ממילא פֶּעַל 'וסמך' מוסב על אהרן, אם כן שם אהרן אצל 'וסמך' למה לי? אלא בעל כרחנו 'והקריב' אינו מוסב על אהרן כלל, לא בפועל ולא בציווי, רק פעל שלא נזכר שם פועלו, שהוא פעל סתמי, כאומר 'והקריב המקריב יהיה מי שיהיה', אם כן כבר הפסיק בפועל אחר שאינו אהרן, ולכן אחר כך כאשר חוזר להזכיר פעל 'וסמך' על אהרן בצדק מחויב לחזור ולהזכיר שם אהרן, לפי הכלל שנתבאר למעלה פסוק ז'.

אך מה היא ההקרבה? צריך לומר לפי שאחר ההגלה נשארו שני השעירים עומדים במקומם, בשער המזרחי, שהוא שער ניקנור, עד שעת שחיטה, לכן כמו שכאשר גמר הזיות הפר בקדש הקדשים ויצא לעזרה הביאו לו את השעיר לדי' ממקום עמידתו בשער ניקנור אל בין האולם ולמזבח, מקום שחיטתו, כמו שכתבתי לעיל בפסוק טו, כן כאשר גמר הזאות הפרכת ומתנות המזבח והזיותיו בהיכל ויצא לעזרה ושפך שיירי הדם על יסוד מערבי של מזבח החיצון, הקריב המקריב את השעיר המשתלח ממקום עמידתו בשער ניקנור אל מקום הסמיכה. ונאמר כאן לשון הקרבה על הקרבת הקרבן בעזרה גופא, ממקום למקום.

אבל רש"י ז"ל (סו ע"א) פירש: 'בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שילוחו. עד כאן לשונו. וכן כתב הרב ברטנורא שם (פ"ו מ"ב). לדבריהם לא הבינותי 'והקריב' האמור פה. וצ"ע. והמפרשים לא העירו מאומה. אתמהא".

ב"דעת מקרא" כתב שם: "והקריב את השעיר החי - יאמר שיביאו אליו את השעיר שעליו נאמר: 'יעמד חי' (פסוק י). ובמשנה (פ"ו מ"ב) שנינו: 'בא לו אצל שעיר המשתלח', משמע שלמעשה הכהן הגדול הולך אל השעיר, כלומר: יוצא מאהל מועד אל העזרה, אל המקום שבו עומד השעיר לעזאזל".

2. מה פירוש המלים "איש עתי"?

בפסוק כ"א נאמר: "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, ונתן אתם על ראש השעיר, ושלח ביד איש עתי המדברה".

פירש רש"י: "איש עתי - המוכן לכך מיום אתמול".

יש להדגיש שכאן כתוב שהכהן הגדול מתודה על כל העבירות של כל בני ישראל! השעיר המשתלח מכפר על כל העבירות שבתורה! דיון מעמיק בכפרה זו יופיע במאמר השלישי.

3. מה פירוש המלים "ארץ גזרה"?

בפסוק כ"ב נאמר: "ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה, ושלח את השעיר במדבר".

רש"י בפסוקו לא הסביר מה משמעות המלים "אל ארץ גזרה", אבל לעיל בפסוק ח' כתב רש"י: "עזאזל - הוא הר עז וקשה, צוק גבוה, שנאמר: 'ארץ גזרה' - חתוכה".

י. ביאת אהרן אל אהל מועד (כג)

בפסוק כ"ג נאמר: "ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש, והניחם שם".

1. האם אהרן פושט את בגדיו בתוך אהל מועד?!

יש לשאול: מה כתוב בפסוק זה? "ובא אהרן אל אהל מועד, ופשט את בגדי הבד"?! אהרן פושט את בגדיו בתוך אהל מועד ומניח שם את הבגדים?! ויוצא ערום ח"ו מן אהל מועד לחצר?!?!?!!

כתב רש"י: "ובא אהרן אל אהל מועד - להוציא את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים. ופשט את בגדי הבד - אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים".

הרמב"ן הביא את דברי רש"י וכתב עליו: "ובאמת שהכתוב הזה אומר לנו דרשני! שלא יתכן בשום פנים שיצוה שיבא אהרן אל אהל מועד ללא דבר, רק לפשוט שם בגדיו ולהיותו ערום בהיכל ד', ולהניחם שם לרקבון! אבל על כרחנו 'ובא אהרן אל אהל מועד' - לעבוד עבודה, לא הוצרך הכתוב להזכירה, והיא הוצאת הכף והמחתה!

וטעם הכתוב, כי הזכיר בתחילה: 'ונתן את הקטרת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטרת את הכפורת אשר על העדות ולא ימותי' (לעיל פסוק יג), לומר שיתן הקטרת על האש עד שיעלה ענן הקטרת, ויצא מיד, והניח הכף והמחתה שם, ועל כל פנים יצטרך להוציא, ולכך אמר: 'ובא אהרן אל אהל מועד', לבא מבית לפרכת למה שהניח שם".

יש לציין שכאן כתובה הכניסה הרביעית והאחרונה של הכהן הגדול לקדש הקדשים ביום הכפורים: להוציא את הכף והמחתה!

2. מדוע כתוב: "ובא אהרן אל אהל מועד"?

יש לשאול: אם פירוש הפסוק הוא שאהרן נכנס לקדש הקדשים כדי להוציא את הכף והמחתה מדוע כתוב: "ובא אהרן אל אהל מועד"? מדוע לא כתוב: "ובא אהרן אל מבית לפרכת"? או "ובא אהרן אל הקדש"? והרי הכף והמחתה היו בקדש הקדשים (כמו שכתוב בפסוק י"ג)!

שאלה זו שאלתי את רבה של העיר העתיקה, הגאון הרב אביגדר נבנצל שליט"א על הסבר הפסוק, והוא ענה לי: "אולי כדי שלא ישמע לקורא הפשוט כאילו מתפשט ח"ו בקדש הקדשים".

כלומר: מתוך הקושי שציין הרמב"ן, רצתה התורה להקטין במקצת את הקושי, ולכן כתבה בצורה שלא יראה ממנה שהכהן מוריד בגדיו בקדש הקדשים¹¹.

3. סדר הפסוקים

רש"י בפסוק זה הוסיף הסבר חשוב לגבי סדר העבודה, הסבר שאינו נובע מתוך קושי בפשט הפסוק, אלא מקורו בהלכה למשה מסיני: "ובא אהרן אל אהל מועד - אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (לב ע"א), ואמרו: כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר, חוץ מביאה זו, שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בבגדי זהב (כד-כה), וטובל ומקדש ופושטן, ולובש בגדי לבן. ובא אל אהל מועד - להוציא את הכף ואת המחטה שהקטיר בה הקטורת לפני ולפנים.

ופשט את בגדי הבד - אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. וזהו סדר העבודות: תמיד של שחר - בבגדי זהב, עבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת של מחטה - בבגדי לבן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין - בבגדי זהב, והוצאת כף ומחטה - בבגדי לבן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטורת ההיכל שעל מזבח הפנימי - בבגדי זהב.

וסדר המקראות לפי סדר העבודות כך הוא: 'ושלח את השעיר במדבר' (כב), 'ורחץ את בשרו במים' וגו' (כד), 'ויצא ועשה את עולתו' וגו' (כד), 'ואת חלב החטאת' וגו' (כה), וכל הפרשה עד 'ואחרי כן יבא אל המחנה' (כו), ואחרי כן: 'ובא אהרן' (כג). והניחם שם - מלמד שטעונון גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום כפורים אחר."

4. כיצד יתכן "שאיין זה מקומו של מקרא זה"?

דברי רש"י אלו (שמקורם בדברי חז"ל, כמו שציין רש"י) תמוהים ביותר: כיצד יתכן שהתורה כתבה דבר שלא כסדר? אמנם ידוע הכלל: "אין מוקדם ומאוחר בתורה" (פסחים ו ע"ב), אבל הגמרא שם אמרה בפירוש שכלל זה נוהג רק בין שתי פרשיות, ולא בתוך אותה פרשה! ובמיוחד בפרשתנו, שכל האמור בה חייב

¹¹ עיין עוד ב"שם עולם" ובי"משך חכמה".

להיות כסדר הכתוב, ואם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום (יומא פ"ה מ"ז) קשה לומר כך!

א. הסבר הרמב"ן

הרמב"ן הביא את דברי רש"י וביארם: "והנה הפרשה לא הזכירה כל מה שיעשה הכהן בתחילה בבגדי זהב, כגון תמיד של שחר, אבל התחילה בעבודת היום בבגדי לבן, וסדרה הפרשה שיעשה בהם קטורת שלפני לפנים, ופר ושעיר הפנימי, ועניין השעיר המשתלח. וכל זה עשוי בסדר אחד, ולא נשאר לעשות בבגדים האלו לבד הוצאת הכף והמחתה. **ודרך הכתובים בכל מקום להשלים העניין אשר התחיל בו, אף על פי שיש בו קצת עניין מאוחר למה שיזכיר אחר כן,** ולכך אמר: 'ובא אהרן אל אהל מועד' - בבגדים האלה, להשלים עבודותיו בהם, והיא הוצאת הכף והמחתה שהוא צריך להוציאם משם.

'ופשט' - אחרי צאתו - 'את בגדיו אשר לבש' בבוקר, בעת 'באו אל הקודש', 'והניחם שם' - במקום אשר יפשיטם, ללמד שלא ילבש אותם ביום הכפורים אחר. והנה נשלם כל הנעשה בבגדי לבן בכל היום בסדר אחד.

וחזר ואמר: 'ורחץ את בשרו במים [וגו'] ולבש את בגדיו' הידועים לו, שבהם יעבוד כל השנה, ללמד שהוא טעון טבילה בין בגדים לבגדים.

ואמר: 'ויצא ועשה את עולתו', כי כל הנעשה קודם לזה בבגדי הלבן הכל מעשה פנים, ואילו ואיל העם שיזכיר הם נעשים על המזבח החיצון. והנה הזכירה הפרשה (בפסוק ד) הלבשה הראשונה של בגדי הלבן, והצריך בה טבילה, והזכירה (בפסוק כד) הפשיטה האחרונה, והצריך בה טבילה, ולמדנו שהוא טעון טבילה בכל חליפות בגדים".

לפי הרמב"ן התורה הקדימה את [הוצאת הכף והמחתה ו]פשיטת בגדי הלבן, כיון שהיא עסקה עד עכשיו בכל העבודות שנעשו בבגדי לבן, והיא רצתה להשלים את כל מה שנעשה בבגדי לבן, ורק אחר כך עברה למה שהכהן עושה בבגדי זהב.

יש לציין שישוד זה, שהתורה משלימה את העניין שהיא עוסקת בו, כתב כבר רש"י בפרשת בשלח (שמות טז, לג) ביחס למן: "והנח אותו לפני ד' - לפני הארון. ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן".

כלומר: בשעה שהתחיל לרדת המן, בחדש השני לצאת בני ישראל מארץ מצרים (שמות טז, א) עדיין לא היה משכן ולא ארון, ואף על פי כן כתוב הציווי להניח צנצנת מן לפני הארון, כדי לסיים את עניין המן שבו עסקה הפרשה¹².

¹² ועיין גם ברשב"ם ובראב"ע הקצר שם, ובראב"ע הארוך שם פסוק לב, ובראב"ע הארוך וברמב"ן שמות יב, מג.

ב. הסבר הגר"א

הסבר אחר הביא ה"חיי אדם"¹³ בסוף ספרו "חכמת אדם" בשם הגר"א: "שמעתי בשם מחותני, הגאון החסיד מהר"א [=הגר"א מווילנא] שדקדק מה שאמרו בגמרא, הביאו רש"י על הפסוק 'ובא אהרן אל אהל מועד' (פסוק כג), ופירש רש"י שכל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה, עיין שם ברש"י. וקשה: וכי לא יכלה התורה לסדר הפסוקים כמו שסדרם רש"י? ורמב"ן דחק בזה.

ותירץ הוא ז"ל על פי המדרש רבה בפרשה זו (כא, ז): 'אמר ר' יהודה ברבי סימון: צער גדול היה למשה בדבר זה. אמר: אוי לי! שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו! אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לא כשם שאתה סבור. לא עת לשעה, ולא עת ליום, ולא עת לשנה, ולא עת ליי"ב שנה, ולא עת לשבעים שנה, ולא עת לעולם, אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס - יכנס, רק שיכנס בסדר הזה.'

נשמע מזה שדווקא שאר כהנים גדולים אסורים להיכנס לקדש הקדשים, אלא ביום הכפורים, אבל אהרן היה מותר להכנס בכל שעה ושעה, רק שיכנס בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו.

ולפי זה התורה דקדקה בסדר, שהרי הטעם שאמרו בגמרא דקרא ד'ובא אהרן' הוא שלא כסדר, דגמירי דחמש טבילות ועשרה קידושים לכהן הגדול ביום הכפורים, ואי כסדר הכתוב בפרשה, לא משכחת לה אלא שלש טבילות (עיין ברש"י), וזה דווקא ביום הכפורים היה הלכה למשה מסיני שצריך חמש טבילות. אבל כשירצה אהרן לעבוד בשאר ימות השנה - לא גמירי הלכתא, ואם כן באמת אינו אלא שלש טבילות, ועובד כסדר הכתוב בפרשה, ואם כן הפסוק 'ובא אהרן' נכתב כסדר משום אהרן בשאר ימות השנה. עד כאן דברי הגאון, ותורת אמת היתה בפיהו".

כלומר: אהרן לבדו היה יכול להיכנס לקדש הקדשים גם בשאר ימות השנה, בתנאי שיעשה את כל סדר העבודה הכתוב בפרשתנו, וכאשר הוא נכנס בשאר ימות השנה אין צורך להקדים את הקרבת עולתו ועולת העם הכתובה בפסוק כ"ד, להוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים הכתובה בפסוק כ"ג, שכן המקור לכך שהפרשה אינה כסדרה הוא הלכה למשה מסיני המתייחסת ליום הכפורים, ולא לכניסה לקדש הקדשים, וכיון שהפרשה מתארת את סדר הכניסה לקדש הקדשים שלא ביום הכפורים, היא כתבה את הסדר המתאים לכל השנה ולא ליום הכפורים!

¹³ הרב אברהם דאנציג.

יא. עשיית עולתו ועולת העם (כד)

בפסוק כ"ד נאמר: "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש, ולבש את בגדיו, ויצא ועשה את עלתו ואת עלת העם, וכפר בעדו ובעד העם".

1. על מה מכפרת העולה?

יש לשאול: על מה עוד נותר לכפר אחרי השעיר המשתלח שכיפר על כל העבירות?

כתב הספורנו (שם): "וכפר בעדו ובעד העם - כפרת הרהורי הלב הראויה לנקיי כפים וברי לבב, וזה בעולה".

דברי הספורנו הם על פי שיטת הירושלמי ומדרשי האגדה, שעולה מכפרת על הרהור הלב¹⁴, אבל לשיטת התוספתא, הבבלי וה"תורת כהנים" שעולה מכפרת על חייבי עשה¹⁵ יש לשאול: הרי השעיר המשתלח כבר כיפר על כל העשין!

שאלה דומה כתב הנצי"ב ב"העמק דבר": "אף על גב שכל החטאות מכפרות על כל עשה, כדאיתא בזבחים (דף ז ע"א) דחטאת מכפרת על חייבי עשה!" ענה על כך הנצי"ב: "מכל מקום זה אינו אלא בחטאת חיצונית, במזבח שמכפר על עשה על ידי עולה, מה שאין כן בזה החטאת שבא לפנים, אין בו כפרה על חייבי עשה, ומשום הכי מביאין עולות אלו לכפרה בפני עצמה".

הנצי"ב ענה על השאלה מדוע אין השעיר הפנימי מכפר על העשין, אבל הנצי"ב לא ענה על השאלה שהשעיר המשתלח מכפר על כל העשין! וצריך עיון.

אמר אחייני הרב איתמר שמעון נ"י ליישב על פי התוספתא שהובאה בגמרא במסכת זבחים (ו ע"ב): "שעירי עצרת למה הן באין? על טומאת מקדש וקדשיו. נזרק דמו של ראשון, שני למה קרב? על טומאה שאורעה בין זה לזה, אמור מעתה: ראויין היו ישראל להקריב קרבנותיהן בכל עת ובכל שעה, אלא שחיסך הכתוב". כך גם בענינו: אמנם השעיר המשתלח כפר גם על העשה, ואף על פי כן הכהן הגדול מצווה להביא עוד עולה לכפר על עשה, שאולי נכשלו בו אחרי השעיר המשתלח. ועדיין יש לשאול: מדוע דווקא על העשה יש להביא קרבן נוסף? עיין בסמוך.

2. מדוע נזכר איל העם בפרשת אחרי מות?

עוד יש לשאול: מדוע נזכר איל העם בפרשת אחרי מות? והרי אין הוא קרבן פנימי שדמו נכנס לקדש הקדשים! ובמיוחד לשיטת רבי (יומא ג ע"א), שכמוהו

¹⁴ עיין במאמרי "כפרה בקרבנות נדבה" בבטאון "מעלין בקודש" (הוצאת כולל "בית הבחירה" כרמי צור) גיליון ו.

¹⁵ כמבואר שם.

נפסקה ההלכה (רמב"ם פ"א ה"א מהלכות עבודת יום הכפורים), שהאיל הזה של העם הוא אותו איל שנזכר בפרשת המוספין של יום הכפורים בפרשת פינחס (כט, ח), מדוע הוא נזכר גם כאן?

עוד יש לשאול: מדוע התורה מצוה גם על אהרן הכהן להביא איל משלו, שהוא קרבן יחיד, והוא דוחה את יום הכפורים, וכן הוא דוחה את השבת אם יום הכפורים חל בשבת? והרי בדרך כלל אין קרבן יחיד דוחה שבת ויום טוב!

נראה לבאר שהאיל של הציבור נזכר בפרשתנו, אף על פי שהוא נזכר בפרשת המוספין, כדי ללמדנו שהוא מעכב את כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים, כלומר שאם אין את האיל - הכהן הגדול לא יוכל לעשות את כל עבודות הפנים שעליהן למדנו, אף על פי שהאיל עצמו אינו נכנס לקדש הקדשים. ואילו שאר המוספין אינם מעכבים את כניסת הכהן הגדול לקדש הקדשים.

מדוע דווקא האיל מעכב את הכניסה לקדש הקדשים?

נראה שהחיוב של הציבור וכן של אהרן להביא איל לעולה, נובע מהאיל הראשון שנזכר בתורה שהוקרב, האיל שקרב בהר המוריה תחת יצחק: "וישא אברהם את עיניו, וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל, ויעלהו לעלה תחת בנו" (בראשית כב, יג), שהוא היסוד של עבודת הקרבנות בהר המוריה! ועוד שמרש"י בפרשת העקדה משמע שעקדת יצחק היתה ביום הכפורים!¹⁶

יש לציין שאין בזה ביאור על השאלה הקודמת, **על מה מכפר האיל**, אלא רק **מדוע יש חיוב להביא איל יחד עם הקרבנות** שדמם נכנס לפני ולפנים, אף על פי שאין דמו של האיל נכנס לקדש הקדשים.

¹⁶ עיין רש"י בראשית כב, יד: "ד' יראה - פשוטו כתרנומו: ד' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות.

אשר יאמר היום - שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו. היום - הימים העתידין, כמו 'עד היום הזה' שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים 'עד היום הזה' על היום שעומדים בו.

ומדרש אגדה: **ד' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפרוענות, כדי שיאמר היום הזה** בכל הדורות הבאים בהר ד' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה". וכתב שם ה"משכיל לדוד" שמשמע מרש"י שהעקדה היתה ביום הכפורים. עיין ב"שיחות לראש השנה" לרב אביגדר נבנצל (עמ' קפב, רסד, ערה, במהדורת תשמ"ז), בשם פירוש רקאנטי בפרשת וירא, שביום הכפורים היתה עקדת יצחק!

ב. עיין עוד רש"י לגבי הקרבת האיל במוסף של חג המצות (במדבר כח, יט): "איל - כנגד אילו של יצחק".

וכן כתב רש"י על הקרבת האיל על ידי הנשיאים בחנוכת המשכן (במדבר ז, כא): "איל אחד - כנגד יצחק: ויקח את האיל וגו'". ועיין בויקרא רבה כאן (כא, יא) שהאיל הוא כנגד אילו של יצחק! ועיין גם ב"כלי יקר" כאן פסוק ג'.

סיכום: מבנה הפרשה

א. אזהרה לאהרן שלא להיכנס לקדש הקדשים (א-ב)

ב. ההכנות לעבודה (ג-ה)

1. הקרבנות שאהרן צריך להביא משלו: פר לחטאת ואיל לעולה (ג)
2. הבגדים שאהרן צריך ללבוש: ארבעה בגדי לבן (ד)
3. הקרבנות שאהרן צריך לקחת מעם ישראל: שני שעירים לחטאת ואיל לעולה (ה)

ג. סדר העבודה (ו-כח)

1. וידוי ראשון על פרו, עליו ועל ביתו (ו)
2. הגרלה על שני השעירים (ז-י)
3. וידוי שני על פרו, עליו ועל אחיו הכהנים, ושחיטת פרו (יא)
4. לקיחת גחלים וקטורת, הבאתם לקדש הקדשים והקטרת הקטורת שם (יב-יג)
5. הזיית דם הפר בקדש הקדשים: אחת למעלה ושבע למטה כלפי הארון (יד)
6. שחיטת השעיר, הבאת דמו לקדש הקדשים והזיית דמו שם: אחת למעלה ושבע למטה כלפי הארון (טו)
7. הזיית דם הפר ודם השעיר בנפרד על הפרוכת מבחוץ: אחת למעלה ושבע למטה (טז-יז)
8. נתינת דם הפר ודם השעיר המעורבים על ארבע קרנות מזבח הזהב ושבע הזיות דם עליו (יח-יט)
9. וידוי על השעיר המשתלח ושילוחו למדבר (כ-כב)
10. הוצאת הכף והמחתה מקדש הקדשים (כג)
11. רחיצת בשרו, לבישת בגדי הזהב ועשיית עולתו ועולת העם (כד)
12. הקטרת חלבי החטאות על המזבח (כה)
13. דיני המשלח את השעיר לעזאזל (כו)
14. הוצאת הפר והשעיר אל מחוץ למחנה ושריפתם שם (כז)
15. דיני השורף את הפר והשעיר (כח)

ד. הציווי לדורות (כט-לד)

יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ונזכה לראות את הכהן הגדול עובד בו ביום הכפורים.